

Raniero Cantalamessa

EROS IN AGAPE

Raniero Cantalamessa

EROS IN AGAPE

Dva obraza človeške in krščanske ljubezni

EROS IN AGAPE

Dva obraza človeške
in krščanske ljubezni

DRUŽINA
2013

PREDGOVOR

V tej knjižici so zbrana moja premissljevanja v postnem času 2011 o papežu Benediktu XVI., njegovih najožjih sodelavcih in predstavnikih rimske kurije. Na nekaterih mestih sem obdržal izvorno obliko te sicer govorjene besede – temu se nisem mogel izogniti, kadar bi stavek s spremenjenim zapisom izgubil svojo moč in pomen.

Po zgledu obeh okrožnic, ki jih je Benedikt XVI. posvetil vprašanju ljubezni (*Bog je ljubezen in Ljubezen v resnici*), sem skušal izhajati iz zadnjega izvira ljubezni, tj. Boga, da bi izpostavil lepoto krščanskega ideala, ki v sebi združuje eros in agape ter zahtevo, da po njej oblikujemo vse medčloveške odnose.

Posebno pozornost sem posvetil lastnostim, ki jih mora ljubezen obsegati po novozaveznem nauku. Biti mora »iskrena« oziroma brez hinavščine, a tudi »dejavna«. Ljubezen niso samo čustva in besede, temveč konkretna dejanja v odnosu do drugih. Skratka ljubezen, ki prihaja iz srca in se prenaša po rokah! Temu sledi razmišljanje, ki se ukvarja z družbenim pomenom evangelija.

Zadnje poglavje, ki je posvečeno ljubezni, »od katere si ni mogoče zamisliti večje«, namreč Kristusovi ljubezni na križu, prinaša homilijo, ki sem jo imel istega leta na veliki petek pri bogoslužju Gospodovega trpljenja v baziliki svetega Petra.

I

KRŠČANSKA LJUBEZEN, BISER MED DVEMA LUPINAMA

1. Hladni ali vroči džez?

Sekularizacija na nekem področju deluje še posebej široko in zlonosno – tj. na področju ljubezni. Sekularizacija ljubezni želi človeško ljubezen v vseh njenih oblikah ločiti od Boga, tako da jo krči na nekaj zgolj »posvetnega«, v čemer je Bog »odveč«, če ne že kar v napoto.

Vprašanje ljubezni ni pomembno le za evangelizacijo, torej v odnosu s svetom, temveč tudi in predvsem za notranje življenje Cerkve, za posvečevanje njenih članov. V to smer se je v okrožnici *Bog je ljubezen* podal Benedikt XVI. in vanjo se v teh premišljevanjih podajam tudi sam.

Ljubezen zaradi tega nesrečnega ločevanja ne trpi le znotraj miselnosti sekulariziranega sveta, temveč tudi med verniki in zlasti med posvečenimi osebami. Do skrajnosti poenostavljeno lahko razmere opišemo takole: v svetu je eros brez agape; med verniki pa pogosto najdemo agape brez erosa.

Eros brez agape je romantična ljubezen, pogosto strastna, vse do nasilja. To je osvajalna ljubezen, ki drugega usodno krči na predmet lastnih užitkov, pozablja pa vse razsežnosti žr-

tvovanja, zvestobe in darovanja samega sebe. Te ljubezni nima smisla na dolgo opisovati, ker gre za neko resničnost, ki jo imamo vsak dan pred očmi, saj jo neprestano oglašujejo romani, filmi, televizijske serije, medmrežje in tako imenovani »rumeni« tisk. To je tisto, kar vsakdanji jezik danes pojmuje z besedo »ljubezen«.

Za nas bo koristneje, če bomo razumeli, kaj pomeni agape brez erosa. Pri glasbi obstaja razdelitev, s katero si lahko pomagamo ustvariti predstavo. Gre za razlikovanje med vročim in hladnim džezom. Nekje sem zasledil naslednji opis omenjenih zvrsti, čeprav se zavedam, da ni edini. Vroči (*hot*) džez je strasten, ognjevit, izrazen in sunkovit, sestavljen iz čustev, in zato tudi iz nenadnih preobratov in izvirnih improvizacij. Hladni (*cool*) džez je tisti, ki nastopi, ko preidemo v profesionalizem: čustva se začnejo ponavljati, navdih se zamenja s tehniko, spontanost z virtuoznostjo; glasbenik deluje bolj z glavo kot s srcem.

Po zgledu te razdelitve se zdi agape brez erosa kot »hladna ljubezen«, ljubezen »s konico prsta«, bolj po ukazu volje kot zaradi globokega srčnega vzgiba. Kot da bi stopili v nek vnaprej pripravljen kalup, namesto da bi si ustvarili svoj lasten in neponovljiv vzorec, kot je pred Bogom neponovljivo vsako človeško bitje. Dejanja ljubezni do Boga v tem primeru spominjajo na nekatere nepripravljene zaljubljenke, ki dragemu ali dragi pošiljajo ljubezenska pisma, prepisana iz kakšnega priročnika.

Če je zemeljska ljubezen telo brez duše, je tako živeta pobožna ljubezen duša brez telesa. Člove-

ško bitje ni angel, torej čisti duh; je duša in telo, ki sta v samem temelju združena. Vse, kar počne, vključno z ljubeznijo, mora odsevati ta njegov ustroj. Če prihaja do sistematičnega zanikanja ali zatiranja sestavin, ki so povezane s čustvi in srcem, sta možna dva izida: utrujeno nadaljevanje iz občutka dolžnosti in za obrambo lastne podobe ali pa iskanje bolj ali manj dopustnih nadomestkov, vse do najbolj bolečih primerov, ki jih dobro poznamo. Na dnu mnogih moralnih odklonov pri posvečenih osebah leži popačeno in izkrivljeno pojmovanje ljubezni – tega ne smemo prezreti.

Imamo torej dvojni razlog in dvojno potrebo, da ponovno odkrijemo ljubezen v njeni izvorni edinosti. Resnična in celovita ljubezen je biser, zaprt med dve lupini, tj. med eros in agape. Teh dveh razsežnosti ljubezni ne moremo ločiti, ne da bi uničili njo samo, tako kot ne moremo ločiti vodika in kisika, ne da bi pri tem izgubili vodo.

2. Nezdružljivost teh dveh ljubezni?

Najpomembnejša sprava med tema dvema razsežnostima ljubezni je praktična sprava, ki se dogaja v življenju oseb, a da le-ta postane mogoča, je med erosom in agape treba začeti s spravo tudi v teoriji, nauku. Tako bomo med drugim končno mogli spoznati, kaj označujemo s tema pojmomoma, ki ju tako pogosto uporabljamo in narobe razumemo.

To vprašanje je posebej pomembno, ker obstaja delo, ki je po vsem krščanskem svetu razširilo nasprotno trditev, namreč, da ti dve obliki

ljubezni nista združljivi. Gre za knjigo švedskega luteranskega teologa Andersa Nygrena z naslovom *Eros in agape*.¹ Njegovo misel lahko povzamemo z naslednjimi besedami. Eros in agape označujeta dve nasprotni gibanji: prvo dvigovanje in vzpenjanje človeka k Bogu kot svojemu blagru in izvoru; drugo spust Boga k človeku po učlovečenju in Kristusovem križu – torej odrešenje, ki je človeku podarjeno brez njegove zasluge in odgovora, razen z njegovo vero. Nova zaveza kaže jasno odločitev, ko je za izražanje ljubezni uporabljala izraz agape in sistematično zavračala besedo eros.

Ta nauk o ljubezni je najčisteje zbral in izoblikoval sveti Pavel. Pri njegovih naslednikih se je – kot trdi Nygren – to radikalno nasprotovanje skoraj takoj izgubilo, da so omogočili poskuse sinteze. Komaj je krščanstvo, že z Origenom, vstopilo v kulturni stik z grškim svetom in platonističnim pogledom, je prišlo do ponovnega ovrednotenja erosa kot vzpenjajočega se gibanja duše k dobremu, kot vesoljne privlačnosti, ki jo izvršujeta lepota in božansko. V tem smislu je Psevdo-Dionizij Areopagit zapisal »Bog je eros«² in s tem nadomestil pojem agape, ki ga uporablja slavni Janezov stavek (1 Jn 4,16).

Na Zahodu je podobno sintezo napravil Avguštin s svojim naukom o *caritas*, ki jo resda ra-

1 Originalna švedska izdaja, Stockholm, 1930; italijanski prevod *Eros e agape. La nozione cristiana dell'amore e le sue trasformazioni*, Bologna, Il Mulino, 1971.

2 Psevdo-Dionizij Areopagit, *O Božjih imenih*, IV, 12 (PG 3, 709 sl.). Prim. Dionizij Areopagit, *O Božjih imenih*, v: *Zbrani spisi*, Ljubljana, Slovenska matica, 2008.

zume kot nauk o spuščajoči se in zastonjski Božji ljubezni do človeka (nihče ni odločneje od njega govoril o »milosti«!), vendar tudi kot hrepenenje človeka po dobrem in po Bogu. Zapisal je: »K sebi si nas ustvaril, o, Bog, in nemirno je naše srce, dokler ne počije v tebi.«³ Njegova je tudi prispodoba o ljubezni kot uteži, ki kot po težnosti privlači dušo k Bogu, kraju njenega počitka in blaženosti.⁴ Vse to po Nygrenovem mnenju vnaša prvino sebične ljubezni do samega sebe, do svojega blagra, torej prvino egoizma, ki uničuje čisto zastonjskost milosti; gre za ponovni padec v pogansko iluzijo, po kateri odrešenje temelji na vzpenjanju k Bogu namesto na zastonjskem in neprisiljenem spuščanju Boga k nam.

Ujetniki te nemogoče sinteze med erosom in agape, med Božjo in sebično ljubeznijo, po Nygrenovem mnenju ostajajo tudi sveti Bernard, ko opredeli najvišjo stopnjo ljubezni do Boga kot »ljubiti Boga zaradi njega samega« in »ljubiti sebe zaradi Boga«,⁵ sveti Bonaventura s svojim vzpenjajočim se Potovanjem duše k Bogu in sam sveti Tomaž Akvinski, ki Božjo ljubezen, razlito v srcu krščenege (prim. Rim 5,5), označi kot »ljubezen, s katero nas Bog ljubi in s katero naredi, da mi ljubimo njega«. ⁶ To je namreč enako, kot če bi trdili, da človek, ki ga Bog ljubi, lahko tudi sam ljubi Boga, mu da nekaj svojega, kar pa

3 Sv. Avguštin, *Izpovedi* I, 1.

4 Sv. Avguštin, *Svetega Avrelija Avgušтина izbrani spisi*, zv. 9.: *Govori o Janezovem evangeliju*, Ljubljana, Ljudska knjigarna, 1943, XVI, 4-5.

5 Prim. Sv. Bernard, *De diligendo Deo*, IX, 26-X, 27.

6 Sv. Tomaž Akvinski, *Commento alla Lettera ai Romani*, cap. V, lec. 1, str. 392-393; prim. Sv. Avguštin, *Deset govorov o prvem Janezovem pismu*, Celje, Celjska Mohorjeva družba, 2012, 9, 9.

nasprotuje – tako Nygren – popolni zastonjskosti Božje ljubezni. Enak odklon – tako Nygren – se pojavlja tudi pri katoliški mistiki. Ljubezen mistikov s svojim močnim erotičnim nabojem zanj ni nič drugega kot sublimirana čutna ljubezen, poskus, da bi z Bogom vzpostavili odnos domišljave vzajemnosti in ljubezni.

V nasprotju z omenjenimi je Luter opustil to dvoumnost in obnovil strogo Pavlovo nasprotje. S tem ko je opravičenje utemeljil na sami veri – tako meni luteranski teolog Nygren –, ni izključil ljubezni ob začetku krščanskega življenja, kot mu očita katoliška teologija, temveč je ljubezen, agape, osvobodil od nepristne prvine, erosa. Formula »samo po veri« z izključevanjem del naj bi se pri Lutru ujemala s formulo »samo agape« z izključevanjem erosa.

Nisem pristojen za to, da bi odločal, ali je Nygren v tej točki pravilno razložil Lutrovo misel. Dejstvo je, da slednji vprašanja ni nikoli zastavil v smislu nasprotja med erosom in agape, kot je to storil za vero in dela. Vseeno je pomenljivo dejstvo, da je tudi Karl Barth v nekem poglavju svoje *Cerkvene dogmatike* prišel do enakega zaključka kot Nygren, namreč o neozdravljivem nasprotju med erosom in agape. Takole zapiše: »Kjer nastopi krščanska ljubezen, se takoj začne boj z drugo ljubeznijo in ta boj nima konca.«⁷ Gre za čisto dialektično teologijo, teologijo *aut-aut*, tj. nasprotovanja za vsako ceno.

7 K. Barth, *Dommatika ecclesiale*, IV, 2, 832–852; it. prev. K. Barth, *Dommatika ecclesiale*, antologia a cura di H. Gollwitzer, Bologna, Il Mulino, 1968, str. 199–225.

VSEBINA

Predgovor	5
I KRŠČANSKA LJUBEZEN,	
BISER MED DVEMA LUPINAMA.	7
1. Hladni ali vroči džez?	7
2. Nezdržljivost teh dveh ljubezni?	9
3. Nazaj k sintezi	13
4. Kristus, prvi predmet človeškega erosa	16
II TUDI BOG SI ŽELI ČLOVEKA	23
1. Božja ljubezen v večnosti	24
2. Božja ljubezen v stvarjenju	26
3. Božja ljubezen v razodetju	27
4. Božja ljubezen v učlovečenju	29
5. Če to ni ljubezen	30
6. Mi verujemo v Božjo ljubezen!	32
III LJUBEZEN BREZ PRETVARJANJA.	37
1. Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe	37
2. Ljubite se iz čistega srca	42
3. Ljubezen izgrajuje.	46
IV DEJAVNA LJUBEZEN	
DRUŽBENI POMEN EVANGELIJA	51
1. Izvrševanje dobrotelčnosti.	51
2. Začetki socialnega vprašanja	52
3. Teološki razmislek: liberalna in dialektična teologija	56
4. Družbeni nauk Cerkve	60
5. Da bi stregli, in ne da bi nam stregli.	62
V VZLJUBIL NAS JE,	
KO SMO BILI SOVRAŽNIKI	65
Pridiga na veliki petek	65

S O L Z E M L J E

Raniero Cantalamessa

EROS IN AGAPE

Dva obraza človeške in krščanske ljubezni

Naslov izvirnika : Eros e agape, Le due facce dell'
amore umano e cristiano

Edizioni San Paolo s.r.l. -
Cinisello Balsamo (MI), 2011

Zbirka SOL ZEMLJE 5

Izdaja : prva izdaja

Prevod : Janko Jožef Pirc

Jezikovni pregled : Nataša Podhraški

Likovna zasnova zbirke : Tone Seifert

Oblikovanje naslovnice : Benjamin Štefe

Grafična priprava : Družina d. o. o.

Izdala in založila : Dužina d. o. o.

Odgovarja : Tone Rode

Tisk : Tiskano v Sloveniji

Naklada : 800 izvodov

Ljubljana, 2013

Vse informacije o knjigah založbe Družina najdete
na spletni strani: www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-423.79
27-584

CANTALAMESSA, Raniero

Eros in agape : dva obraza človeške in krščanske ljubezni / Raniero
Cantalamessa ; [prevod Janko Jožef Pirc]. - 1. izd. - Ljubljana : Družina, 2013.
- (Zbirka Sol zemlje ; 5)

Prevod dela: Eros e agape

ISBN 978-961-222-960-3

266826496

Izšlo v zbirki

1. Sveti Pavel za nepopolne
2. Ljubiti v svobodi
3. Živeti kot ljubljeni
4. Umetnost življenja
5. Eros in agape

S O L Z E M L J E

Resnična in celovita ljubezen je biser,
zaprt med dve lupini, tj. med eros in agape.
Teh dveh razsežnosti ljubezni ne moremo ločiti,
ne da bi uničili njo samo,
tako kot ne moremo ločiti vodika in kisika,
ne da bi pri tem izgubili vodo.

ZALOŽBA
DRUŽINA

